

БУКОВИНСЬКИЙ ЖУРНАЛ 3(129) 2023

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ,
ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ
І НАУКОВО-ОСВІТНІЙ
ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЧАСОПИС

РІК ЗАСНУВАННЯ – 1991

Головний редактор Мирослав ЛАЗАРУК

РЕДКОЛЕГІЯ:

Василь БАЛУХ
Микола БОДНАРУК
Борис БУНЧУК
Анатоль ВІЄРЕ
Василь ГЕРАСИМ'ЮК
Анатолій ГОЖЕНКО
Лариса ДЕМ'ЯНИШИНА
Данило ІЛЬНИЦЬКИЙ
Світлана КИРИЛЮК
Юрій КОРНЄВ
Володимир КРАСНОДЕМСЬКИЙ
Василь КУЙБІДА
Юрій МАКАР
Тамара МАРУСИК
Нестор МИЗАК
Михайло ПАВЛЮК
Роман ПЕТРИШИН
Петро РИХЛО
Георгій ФІЛІПЧУК

ISBN 966-7109-34-8
© «Буковинський журнал»

ІНДЕКС
30096

<i>Ігор СХОДНИЦЬКИЙ</i> СЛОВО ПРО ВЧИТЕЛЯ І НЕ ТІЛЬКИ	128
<i>Святослав БАЛАК</i> ЖИТТЯ, ПРИСВЯЧЕНЕ НАУЦІ І ЛЮДЯМ	134
Для музикознавців	
<i>Володимир АКАТРІНІ</i> ВПЛИВ ЄВСЕВІЯ МАНДИЧЕВСЬКОГО НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ КОМПОЗИТОРА МАРЦІАНА НЕГРЯ	138
Про нас пишуть і відгукуються	
<i>Василь ЗАГОРОДНЮК, Андрій СОЛОМАХІН</i> «БУКОВИНСЬКИЙ ЖУРНАЛ» ЯК МИСТЕЦЬКА КОМУНІКАЦІЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ	145
Інтерв'ю на замовлення	
<i>Лідія КОВАЛЕЦЬ</i> СЕРЕД ГРОМАДДЯ МУДРИХ КНИГ	157
Фольклористика в іменах та фактах	
<i>Василь КОСТИК</i> ЛІКАР УКРАЇНСЬКОЇ ДУШІ, ФОЛЬКЛОРИСТ ІВАН БЕЗРУЧКО	178
Бібліографія	
<i>Міхал РОМАН</i> НЕОРДИНАРНА КНИЖКА ПРОФЕСОРА МИХАЙЛА НАЄНКА	189
<i>Ігор ФАРИНА</i> «ПРО ЩО ШЕПОЧЕ ПОЛЬОВА РОМАШКА?..»	194
<i>Аделя ГРИГОРУК</i> ВАСИЛЬ ГОСТЮК: ЛІРИЧНИЙ МОНОЛОГ ДЛЯ ПРОСВІТЛЕНИХ СЕРДЕЦЬ	198
<i>Богдан ДЯЧИШИН</i> А Я КОХАЮ	201
Просили розповісти	
<i>Юрій КОРНЄВ</i> «ЗАХИСТИМО СВІЙ ДІМ – ПЛАНЕТУ ЗЕМЛЯ»	204
Прочитайте дітям	
<i>Ніна ВАЛІПАВЛОВА</i> ТАЄМНИЦЯ ПИСАНОГО КАМЕНЮ	226
Безмертні уроки класика	
<i>Володимир ВОЗНЮК</i> АЛЬМАНАХ «ЗА КРАСОЮ» ГУРТУВАВ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ	281

На першій, другій, четвертій сторінці обкладинки використані репродукції робіт художника Івана Пилипенка. Єсе про нього читайте на ст. 118-119.

На третій сторінці обкладинки – репродукції робіт для оформлення книжки «Таємниця Писаного Каменю» художниці Ніни Бутевої (м. Бердянськ). Казкова повість на ст. 226-280.

Лідія КОВАЛЕЦЬ

СЕРЕД ГРОМАДДЯ МУДРИХ КНИГ

Інтерв'ю із Богданом Мельничуком

– Шановний і дорогий Богдане Івановичу, ґанок у Вашій старенькій хаті в рідному Олешкові на Франківщині ще й досі пам'ятає Вас, школяра, який читає при світлі місяця. Вас приймали у себе чимало бібліотек України та й поза нею. Здається, в усіх чернівецьких книгозбірнях Ви своя людина. Та й світлої пам'яті дружина Ваша Наталя Миколаївна була провідним фахівцем у бібліотеці нашого Чернівецького університету. Тож відколи, Богдане Івановичу, бере початок Ваш читацький досвід? Хто навчив особисто Вас читати? Як опановувало це мистецтво Ваше обпалене війною покоління? Чи пам'ятаєте свої перші прочитані книжки? Як вони виглядали, скажімо, в поліграфічному плані? Чи це раннє читання було з обов'язку, примусу – чи з цікавості?

– Відповідь на це нерядове, шановна й дорога Лідіє Михайлівно, запитання про місце книги в моєму житті розпочну з подяки Вам за пам'ять про ґанок у нашій із сестрою Олесею родинній хаті, де немало читалось навіть при місяці в далекі 1940-ві роки, ґанок, поблизу якого об'єктив фотоапарата зафіксував два десятиліття тому і мене з Вами, і Вашу тоді ще малечу – Мирославу й Тараса, і мою сестру Олесю, а ще дружину Наталю з нашими доньками Іванкою та Ярославною, що, на жаль, вже перебралися в засвіти. А відтак згадаю і про свій пов'язаний із бібліотеками та книгами досвід.

Він і справді немалий. Адже доводилося працювати не тільки в чернівецьких книгозбірнях, а й у академічних бібліотеках Києва і Львова, у канадських книгозбірнях Торонто і Саскатуна, де перебував на стажуванні в 1984–1985 роках. Тоді доступ до багатьох українських творів в Україні було заборонено, тож доводилося надолужувати за океаном і знайомитися з «Щоденниками» Володимира Винниченка, і з романом Валер'яна Підмогильного «Місто», і з багатьма іншими речами. А доступ до видань там був вільний, та ще й упродовж тривалого часу – щодня до 23 години.

Звісно, досвід знайомства з книгою розпочався з олешківських пенатів. Найперший – від рідної хати, де, як пам'ятаю, тривалий час зберігався поживклий і зачитаний Шевченків «Кобзар» одного з галицьких видавництв, на якого тоді не зверталось уваги і не запам'яталося. Але добре

запам'яталося, що цю книгу мама часто брала до рук – як і молитвенника (так у нас називали молитовник), чимало творів із нього знала напам'ять і прилучила мене таким чином до читання. Та, на превеликий жаль, той «Кобзар» не зберігся у нас. Одного разу я позичив його однокласникові з «вакованих» переселенців до Олешкова із Лемківщини чи то Бойківщини. А коли він не повертав довго книги, подався до хати, куди поселили «вакованих» (на місце вивезених до Сибіру господарів), то від «Кобзаря» залишилися лише обкладинки: листки скрутив на цигарки дядько мого однокласника на прізвище Шалата. На щастя, він, як з'ясував пізніше, не мав і не міг мати ніякого відношення до мого побратима, відомого літературознавця й поета, світлої пам'яті професора Михайла Шалати.

За прилучення до книги, як і до творчості, звісно, завдячую й Олешківській семирічній школі. Пригадую, що десь у 1949-ому чи в 1950-ому році вчителі повезли нас на екскурсію до щойно відкритого літературно-меморіального музею Марка Черемшини у Снятині. На зворотній дорозі групу добряче намочила раптівка (їхали ж у відкритому кузові «полупорки!»), але враження від побаченого й почутого, від слідів видатного письменника-земляка, розповідей його дружини Наталі Василівни Семанюк залишилися на все життя.

Запам'яталася й подія розіграшу в стінах школи та отримання моєї першої виграної в житті книги. Нею виявився «Український правопис» 1946 року. Оскільки для Олешкова виділили в Заболотіві аж... три примірники книги, то майбутніх власників директор ухвалив визначити за допомогою своєї гри. Для цього приготували кілька десятків однакового розміру папірчиків, на трьох з них було написано слово «Правопис», а решту залишили чистими і, перегнувши кожен однаково, вклали все у шапку, перемішали ретельно. Далі учні підходили почергово до шапки, виймали звідти папірці. Мені судилося увійти до трійки щасливчиків, що принесло немало втіхи, не кажучи про користь від Правопису, який допомагав опановувати правила рідної мови в Олешківській семирічці та в Заболотівській середній школі, вступити до Чернівецького університету й успішно навчатися в ньому на філологічному факультеті.

Немало завдячую в пробудженні інтересу до книги й літературної творчості одному доброму олешківському чоловікові на ім'я Володимир Федорович Бодак. Він не закінчував університету чи інституту, не здобув і повної середньої освіти, але мав широкі, як на сільського дядька, знання, надбані після семирічної школи наполегливою самоосвітою, дописував до районної та обласної газет, іноді друкувався й у канадському часописі «Життя і слово». Серед його знайомих і товаришів були письменники – вихідці з Олешкова, котрих доля занесла на Наддніпрянщину, члени відомої в 1920-х – на початку 1930-х років літературної організації «Західна Україна» Василь Олексюк (справжнє прізвище – Бегей) та Юрко Мережаний (справжнє – Никифорок), а також літератор із недалекого від Олешкова

надпрутського села Тростянець Іван Михайлюк, який 1930 року видав у Львові книгу оповідань «Колоски» (її в 1959 р. перевидали в значно доповненому вигляді наші В. М. Лесин та О. С. Романець) та був у 1960 р. прийнятий до нинішньої Національної спілки письменників України.

Пан Володимир мав і невеличку домашню бібліотеку, що містила й київський літературний журнал, надбаний оleshківським інтелектуалом у передвоєнні роки, з приходом «перших совітів» на західноукраїнські землі 17 вересня 1939 року, що називався тоді «Радянська література», а від повоєнних літ його було іменовано «Вітчизною». Пізніше, в часи незалежної України, цей солідний не лише зовні журнал доконали фінансові негаразди. Завдяки Бодаковій доступності й людській щедрості я вже учнем Оleshківської семирічки став читачем цього часопису й навіть власником кількох його чисел, які мені найбільш заімпонували. Дотепер зберігаю серед своїх паперів вирізки з бентежного ліричного Костя Герасименка, звернутого до коханої дівчини, а відтак і дружини, доньки відомого композитора родом із Тернопілля Михайла Вериківського Ірини. Ще зі шкільних літ запам'яталися хвилюючі рядки поета:

Поклади мені варення з полуниці,
Розкажи мені казку таку просту,
Щоб згадалися знову над степом птиці
І гречки медоцвітні в дзвінкому цвіту.

Зараз дзвінко виспіває хуртовина,
А в кімнаті в нас тепло, парує чай...
Ти мені про стежки, де росте шипшина,
Де курай піднімається, пригадай.

Так, щоб з килима встали відразу квіти,
Забуяли, задихали, зацвіли,
Щоб і ми, дорога моя, наче діти,
Невідомо куди у диму пішли;

Щоб брели ми у ліс до схід сонця рано,
Щоб в дорозі щось перепел прострекотав,
А коли ти спіткнешся – на нозі твоїй рану
Щоб я хусткою бережно перев'язав...

Та спіткнулася не вона, Ірина, а він, Кость Герасименко, поет і журналіст фронтової газети, на воєнній кавказькій дорозі. Спіткнувся так, що й перев'язка вже не була потрібна. Спіткнувся, як спотикаються й інші на дорогах українських від бомб, але вже не фашистських, тобто рашистських, «старшобратських». Спіткнувся, маючи від роду 35 літ.

А після Костя Герасименка зостався крихітний «рочок», як писав він в одному з фронтових листів, «рочок», якого татові не довелося бачити через війну жодного разу, «рочок» на ім'я Марина. Виріши, вона закінчила Київський театральний інститут імені Івана Карпенка-Карого, стала Народною артисткою України, разом із чоловіком Степаном Олексенком, Народним Союзу, працювала не один рік у театрі імені Івана Франка в Києві. А її мати, Ірина Вериківська, присвятила себе науковому осмисленню практики театру, працюючи в Академії наук України в ранзі кандидата мистецтвознавства. Серед багатьох її праць – дві ґрунтовні монографії «Художник і сцена» (1971) та «Становлення української радянської стенографії» (1981).

Коли після захисту дипломної роботи про життя і творчість Костя Герасименка я готував на замовлення відомого поета і літературознавця, професора Степана Крижанівського літературний портрет про його колегу, Ірина Вериківська надала в моє розпорядження всі листи полеглого на війні чоловіка, і вони стали у великій пригоді при написанні майже 30-тисторінкового дослідження «Кость Герасименко», що з'явилося в серії «Письменники Радянської України» (1979), а також при готуванні кількох статей і книги «Кость Герасименко. Поезії» (1985), яка поповнила популярну серію «Бібліотека поета».

Завдяки збереженню у домашній бібліотеці Володимира Бодяка примірникам передвоєнного київського журналу мені пощастило в отроцтві прочитати роман Натана Рибак «Помилка Оноре де Бальзака», знайомство з яким потягнуло за собою подальший інтерес до особи й творчості великого французького майстра слова, пов'язаного з Україною, а відтак і до історико-біографічного письменства загалом. А в датованій 1996 роком моїй книзі «Випробування істиною. Проблема історичної та художньої правди в українській історико-біографічній літературі (від початків до сьогодення)», що побачила світ у Києві, у видавництві «Академія», заснованому й очолюваному й тепер колишнім моїм студентом Василем Теремком, те знайомство відлунило також рядками про твір українського автора.

Згадую з немалою вдячністю ще й таке. Коли в 1959 році з'явився друком мій поетичний первісток – збірка «Розквітай, мій краю!», першим, хто привітав мене з ним прилюдно, був той же Володимир Бодак, надрукувавши в нашій районній газеті відгук «Щире слово про рідний край». Невеликий за обсягом, але теплий, так само щирий, пам'ятний на все життя. Його автор уже не один рік спочиває в олешківській землі, і я не перестаю казати подумки: «Мир праху Вашому, добрий чоловіче!».

У моє «раннє читання», за Вашими словами, Лідіє Михайлівно, ввійшла й Біблія – книга, власниками якої були наші найближчі сусіди й троюрідні родичі (наші діди Михайло та Николай були рідними братами, а ще сусідів із нами, з іншого боку, третій брат на таке ж прізвище Мельничук – Василь).

Була вона відмінна від іншої моєї тодішньої лектури і зовнішнім своїм виглядом (засмальцьована обкладинка і такі ж листки від доторку со-тень, а, може, й тисяч людських рук упродовж багатьох років), а надто змістом, далеким від наших повоєнних реалій: сповнені легендарності локації та події, такі ж герої та стосунки між ними. Багато з них я сприймав як захоплюючі казки, читалася Книга книг не з примусу, а з цікавості, скрашуючи тодішнє наше скрутне життя.

Та найчастіше в поле моєї читацької уваги потрапляли книжки про війну – і партизанську, і фронтову – починаючи від Ковпаківської «Від Путивля до Карпат» і до трилогії Олеся Гончара «Прапорonosці» та до десятків інших – українських та зарубіжних авторів. Наскільки пам'ятаю, розповідями про війну найбільше зачитувалися і мої олешківські товариші хлоп'ячого роду, обпаленого війною покоління. Дівчата ж, як завжди, віддавали перевагу книгам про любов...

Шкода, що серед огрому моїх паперів я поки ще не відшукав зошитів із записами про «раннє читання». А вони були, їх я привіз до Чернівців з Олешкова, коли отримав тут квартиру. Та дещо зафіксувалося в пам'яті, хоч і фрагментарно. Зокрема збереглося в ній ім'я Шугая-розбійника на обкладинці (ім'я автора вилетіло з пам'яті). Іншої книги не пригадую назви, але пригадую прізвище автора: Ірасек. А ще: Карел Чапек. Запам'яталося: коли дочитував роман Етель Ліліан Войнич «Овод», то буквально ридав у бур'янах за дерев'яною коморою (була така на нашому з рідним вуйком Митром обійсті, котрою він не дозволяв користуватися нам з мамою та сестрою, а одного року розібрав її та перевіз на дружинине подвір'я. При згадці про цю оказію спливла у пам'яті чудова повість «Кайдашева сім'я», читаючи яку, я подумав, що Нечуй-Левицький міг би списати її з нашого олешківського родинного побуту. Навіть стара груша там, така сама, як у творі класика, росла перед нашою хатою...).

Ще одна аналогія між реальністю і змальованим у книзі. Несучи клунок із зерном до млина в сусідньому селі Любківці (то, між іншим, родинне село мого пізнішого кафедрального колеги Миколи Юрійчука) і вистояючи там у черзі помольців, я згадував позичений у нашій бібліотеці роман болгарського письменника Івана Вазова «Під ігом» присвячений боротьбі з турецькою окупацією слов'янської країни, де також фігурує подібне підприємство з продукування борошна.

До періоду мого раннього, олешківського читання належали й інші твори: роман узбецького письменника Айбека «Навої», «Гваді Бігва» грузина Лео Кіачелі, кількатомник «Дітте – дитя людське» датчанина Мартіна Андерсена-Нексе, автобіографічний роман американського письменника Джека Лондона «Мартін Іден»... Якщо віднайдуться згадувані попереду зошити, то цей список можна буде розширити і немало.

Пізніше, в часи навчання на філологічному факультеті Чернівецького університету, число і характер читання визначилися насамперед на-

вчальними програмами, в яких фігурували сотні, а може, й тисячі творів (якщо враховувати й невеликі за обсягом вірші) десятків і десятків літератур світу.

Взірець у виборі книжок для читання і в придбанні їх подавали викладачі – доцент, а згодом професор В. М. Лесин, старший лаборант, а далі й кандидат філологічних наук О. С. Романець, котрий заповів передати свою кількатисячну домашню бібліотеку Чернівецькій обласній книгозбірні, що нині носить ім'я відомого українського письменника і педагога Михайла Івасюка.

Прикладом у цій справі служили й мої незабутні друзі-студенти: однокурсниця-ровесниця (впродовж 1954–1956 років у Чернівцях, далі через потребу лікуватися в клініці Амосова вона перевелася до Університету Київського) і поетеса та прозаїк Наталя Кащук, а надто старший двома роками-курсами Анатолій Добрянський.

Своїми покликаннями на «Руфіна і Прісціллу», майже дослівними цитуваннями цієї та інших драм Лесі Українки, вказівками на зв'язки з тодішніми проблемами нашого життя Наталя Кащук прилучила мене до вчитування в цю найпотужнішу в усіх відношеннях частину Лесиної літературної спадщини. Не без її впливу я перечитав, і то не раз, усі драматичні твори Лесі Українки, висловив свою думку про жанрову специфіку кожного з них у низці статей та у виданій в київському «Дніпрі» книжці «Драматична поема як жанр» (1981, серія «Бесіди про художню літературу»).

А Добрянський Анатолій не тільки допоміг мені вибрати об'єкт кандидатської дисертації (в остаточному захищеному варіанті вона іменувалася: «Жанр драматичної теми в українській радянській літературі»), а й своїм особистим прикладом привчив навідуватися регулярно до чернівецьких книгарень і читати такі незвичайні книги, як, скажімо, роман японського автора Нацуме Сосеки «Ваш покірний слуга кіт», де оповідь ведеться від імені домашньої тварини острівного вчителя. Сам він, як знає багато хто, подарував Чернівцям унікальну книгозбірню із мало не 30-ма тисячами видань, що стала основою єдиної в Україні Муніципальної бібліотеки імені Анатолія Добрянського, куди вже майже два десятиліття люблять вчащати і студенти та викладачі нашого Університету.

– Богдане Івановичу, спасибі за ці теплі згадки. Але давайте ще раз повернемося до тих із них, де – ґанок і Ваша мама з молитвенником. Якими були читацькі інтереси інших найближчих Вам людей? Яке місце в житті нашого сільського люду у 1930–1940-х роках та й пізніше, коли, здавалось, не до читання, посідала література, книжка загалом? Іноді, пишучи про українське село, акцентують лишень, так би мовити, на «кліматі» тут фольклоризму. А Ви он стільки значущих осіб та фактів називаєте...

– Запитуєте, Лідіє Михайлівно, якими були читацькі інтереси моєї рідні. Можна відповісти одним словом: та ніякими! А можна й пояснити трохи: ні діди мої Михайло та Андрій, яких я ніколи не бачив, ні тим паче баби Варвара та Анна не вміли ні читати, ні писати. Та й тато мій Іван Михайлович до того, як побратися в 1936 році з моєю мамою Параскою Андріївною, не володів грамотою, а, одружившись, здобув в особі дружини й неабияку вчительку (вона закінчила шість класів вільної школи): впродовж лічених місяців осилив з її допомогою ази науки читання і писання. Щоправда, тривалий час не вдавалося опанувати мистецтво граматики: навіть через багато років, у січні 1945-го, в листі до родини, писаному з фронтової Східної Пруссії хімічним мовцем, моє ім'я починалося з малої літери. Та попри це, той лист вражає незвичайним теплом у ставленні до сина і великою вірою в повернення додому, вірою, яка, на жаль, не справдилася: «Скоро буде по війні, то скоро прийду». Ви, мабуть, пам'ятаєте, що ці слова я взяв за епіграф до вірша, який закінчується рядком:

Найдовша дорога в світі – дорога з війни. З війни...

Щодо Вашого запитання про місце книжки в житті нашого сільського люду 1930–1940-х років, то дозволю собі сказати, що воно було скромне. Лишень окремі олешківчани, як уже згадуваний попереду Володимир Бодак та ще кілька осіб, відчували потребу в читанні літератури й мали змогу її задовольняти. Це про 1930-ті. А в 1940-ві, надто в їхню другу половину й далі, коли запрацювала шкільна й сільська бібліотека, число читачів стало збільшуватися. Щоправда, не слід випускати з уваги, що потреба в художньому слові певним чином задовольнялася виставами за творами Тараса Шевченка та інших українських письменників у виконанні сільського драматичного гурту, керованого матір'ю мого однокласника Ярослава, сестрою не раз згадуваного тут Бодака – Катериною Федорівною Капко.

Нинішня директорка Олешківської гімназії, випускниця філологічного факультету нашого університету Іванна Василівна Олексюк подарувала мені свого часу фотографію Олешківського драматичного колективу 1930-х років, аби презняти й реставрувати її в Чернівцях. На тій фотографії увічнено два десятки жінок і чоловіків – учасників того колективу, в тому числі й дідуся та бабусю Кобринських й інших родичів директорки. У незрівнянно-фундаментальній книзі «Снятинщина» (732 сторінки тексту і кольорових ілюстрацій на великих листках крейдованого паперу; видавництво «Манускрипт» – Львів, 2012), крім згаданої, ще дві фотографії, що зафіксували олешківських митців. На одній з них – Катерина Капко зі своїми підопічними, виконавцями ролей, подружжям Беґеїв – Василем та Оксаною з Кобринських. Другий знімок у «Снятинщині» увічнив нинішній склад Олешківського драмколективу, очолюваного Іванною

Олексюк. Він менш численний від того, що був у 1930-х. Але радує те, що серед дорослих фігурує кілька підлітків. А ще тішить те, що на всіх фотографіях багато світлості й натхненності. Таке приходить від спілкування з мистецтвом слова і сцени.

Тішить і текст між фотографіями: «Сьогодні в селі діє народний драматичний колектив, у репертуарі якого вистави: “Берестечко” Л. Костенко, “В неділю рано зілля копала” О. Кобилянської, “Кайдашева сім’я” І. Нечуя-Левицького, “Назар Стодоля” Т. Шевченка, літературно-музичні композиції народних свят» («Снятинщина», с. 488).

Одне слово, той клімат цікавий і різний, фольклорний і літературний...

– Богдане Івановичу, спасибі за прецікаві спогади й за пам’ять. Вона дуже важлива, бо це культурна пам’ять нашого народу. Ваша ж особиста викладацька праця в університеті та й письменницька діяльність у літературі, громадсько-культурному житті України так само пов’язані з книжками. Це щось органічне. Зі свого досвіду скажу, що з мені завжди подобалось працювати з позиченими у Вас книжками, Ваші помітки на берегах книжок, у самих текстах – дуже добрий орієнтир. Чого шукав у книжках Богдан Мельничук у різні пори свого життя? Інформативності? Достовірності? Щирості? Наскільки змінювалися з часом Ваші читацькі уподобання, що визначало ці зміни?

– Вельми вдячний, Лідіє Михайлівно, за зізнання в тому, що книги моєї бібліотеки прислужилися у Вашому житті зробленими в них помітками. Для мене читання без поміток неповноцінне, маловартісне, вони допомагають скористатися книгою чи періодичним виданням ефективніше і після тривалого часу по опрацюванні міцніше запам’ятати потрібний матеріал. А чого шукав у книжках? І щирості та інформативності, і, ясна річ, достовірності, можливостей збагачення знаннями для розширення кругозору й наповненості почуттями, відповідей на життєві питання. Та й у читацьких уподобаннях відбувалися зміни – від захоплення в ранній молодості книгами на військову тематику (адже це був повоєнний час), до розширення цієї тематики.

– А от Ваша унікальна й багатюща домашня книгозбірня... Вона формувалась, мабуть, усе Ваше свідоме життя. Чи можете Ви хоч приблизно окреслити її склад? Інакше кажучи, що ще наповнює Вашу бібліотеку, крім української художньої та літературознавчої книжки? Якою книжкою / книжками у ній особливо дорожите?

– Справді, моя домашня книгозбірня формувалась, починаючи від мого дитинства. Та вона кількісно поступається (й істотно) перед тією,

що зібрав мій побратим Анатолій Добрянський. Якщо не помилилися мої домашні обліковці – дружина Наталя і старша донька Ярослава, перераховуючи в 1980-ті роки книги нашої бібліотеки, їх тоді було в ній близько 20-ти тисяч. Тепер, зрозуміло, більше. Також зрозуміло, що превалює в ній українська художня та літературна книжка, є немало історичної літератури, зокрема «Історія України-Руси» в одинадцяти томах, дванадцяти книгах Михайла Грушевського (і, звичайно, його ж «неісторичний» том «З літературної спадщини», виданий 2000-го року в Нью-Йорку – Києві; є, зрозуміло, його багатотомна «Історія української літератури»), є також «Коротка історія України» авторства М. Грушевського під назвою «Як жив український народ», а ще його ж «З історії релігійної думки на Україні» тощо. Маю і тритомник Дмитра Яворницького про запорозьке козацтво, і десятки та десятки інших праць історичного профілю.

Є і дослідження педагогічного та психологічного характеру, починаючи від виданого у 1960-ті роки чотиритомника «Педагогическая энциклопедия», що перейшов до нас у спадщину від матері моєї дружини Наталі – сільської вчительки Євдокії Василівни Співак з Черкащини, і завершуючи новішим виданням – «Психологічна енциклопедія» (2006), автор-упорядник якої О. М. Степанов, а видавець – колишній мій студент-дипломник, а нині директор видавництва «Академія» і завідувач кафедри в Київському університеті професор Василь Теремко. Він же видав і презентував мені одностомник «Економічна енциклопедія» та двокнижжя «Літературознавча енциклопедія» (автор-укладач – професор Юрій Ковалів), а також залучив до авторського колективу двох видань «Літературознавчого словника-довідника», був видавцем найповнішої моєї поетичної збірки «На ріках оleshківських» (2007), а перед тим видав мою монографію «Випробування істиною. Проблема історичної та художньої правди в українській історико-біографічній літературі (від початків до сьогодення)» (1996), що була визнана, не без його участі, книгою року. Як не гордитися співпрацею з людиною, що пройшла шлях від студента до професора, що, видаючи книги й читаючи лекції, озброює духовно молодих українців!

Хочеться не забути віддати належне й іншим книгам своєї домашньої бібліотеки, надто довідковим, універсальним, збірному, антологічного характеру.

Є в ній і репринтне перевидання 11-томної «Енциклопедії українознавства» 1955–1995 років за редакцією професора Володимира Кубійовича (перевидана у Львові), й київська «УРЕ» («Українська Радянська Енциклопедія») в 17 томах та «УРЕС» («Український Радянський Енциклопедичний Словник») у 3-х, є дещо із 26-томника «Історія міст і сіл України» – «Чернівецька область», «Івано-Франківська область», «Черкаська область», що виходив у 1960–1970-х роках, і пізніший чотиритомник «ТЕС» («Тернопільський Енциклопедичний Словник»).

Найбільше в домашній бібліотеці, зрозуміло, словників філологічного профілю – мовознавчих і літературознавчих.

З-поміж тих назву найдавніший серед східнослов'янських (1627), перевиданий у 1960-ті роки «Лексікон славенорусскій и имен толкованіє» Памви Беринди, а ще найоб'ємніший 11-томний «Словник української мови», є кілька українсько-російських та російсько-українських словників, є білорусько-український, є «Словник старослов'янсько-український» Любомира та Олега Белеїв, є латинсько-український, німецько-український, англійсько-український, є «Словник українсько-польський, польсько-український» тощо.

Маю віддавна й активно використовую при викладанні книгу «Lexikon der Weltliteratur» (Лейпціг, 1966). Підкреслюю студентам, що там подаються відомості про кількох десятків українських письменників. Значить, про них знають у німецькомовному світі. При написанні наукових досліджень використовував польськомовний «Slownik terminow literackich», білоруський літературознавчий словник В'ячеслава Рагойші та ін.

Підпорою в науковій роботі не раз ставав і стає «Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.)» О. І. Дея, а в поетичній – «Словник українських рим» (укладачі – А. А. Бурячок та І. І. Гурін).

Час від часу звертаюся до укладеної колишнім студентом нашого факультету В. В. Лучиком книги «Nota Bene! Етимологічний словник топонімів України». Є в мене томи об'ємнішого та універсальнішого «Топонімічного словника української мови».

Маю кілька словників з афоризмами, в тім числі «Крилаті вислови в українській літературній мові: афоризми, образні вислови» А. П. Коваль і В. В. Коптілова (1975) та «Афоризми Тараса Шевченка: збірник крилатих висловів», яку уклав буковинський учитель О. Є. Мельниченко, а Б. І. Мельничук відредагував і написав передмову «Крилате слово Великого Українця»(2009).

Є також «Фразеологічний словник» Н. О. Батюка, «Словник антонімів» Л. М. Полюги, словник паронімів і ще десятки інших. Один із словників – «Фразеологія ділової мови» уклали ще в 1927 році відомі письменники Валер'ян Підмогильний та Євген Плужник. Може, й тому його перевидання опинилося в складі моєї домашньої книгозбірні.

Є в ній і «Книга книг», представлена двома виданнями – «Біблія, або Книги Святого письма старого й нового Заповіту, із мови давньоєврейської та грецької на українську мову перекладена» (1993) та «Біблія. Книги священного писання старого та нового Завіту в українському перекладі з паралельними місцями та додатками. Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату» (2009), «Переклад патріарха Філарета за Біблією російською мовою, яка була перекладена з єврейської та грецької мов у другій половині XIX століття...» (2009). Маю також своєрідний путівник для полегшення подорожі «Книгою книг» – «Біблійний атлас: наочний посібник для цікавих до Біблії» (Київ, 1994).

А мандри огромом літературної спадщини істотно полегшують бібліографічні видання, котрих також немало. Це п'ятитомний корпус «Українські письменники: біо-бібліографічний словник», який побачив світ у Києві упродовж 1963–1965 рр. Це персональні видання такого ж характеру, а ще «літописи», найоб'ємніший із яких – «Літопис життя і творчості Івана Франка», укладений Мирославом Морозом, побачив світ у трьох великих томах у рік столітнього ювілею від смерті письменника (2016). Маю його з автографом укладачки – доньки вченого Дарії Гончарової (Мороз), отриманим під час презентації «Літопису» в Чернівецькій муніципальній бібліотеці ім. Анатолія Добрянського кілька років тому.

Звісно, ці та інші книги довідкового характеру на особливому рахунку. Те ж саме можна сказати і про антологічні видання. А вони різноманітні. Маю сучасне перевидання книги 1903 року, на титулі якого значиться: «Акорди. Антологія української лірики від смерті Шевченка» Упорядкував Іван Франко. З ілюстраціями Юліана Панькевича (Київ: Веселка, 1992). Є чотиритомник 1950-х років «Антологія української поезії» (упорядники Максим Рильський і Микола Нагнибіда) та шеститомник 1980-х «Антологія української поезії» (укладачі Валерій Шевчук; Михайло Грицай, Ніна Жук, Степан Крижанівський, Михайло Острик, Іван Зуб), чотиритомник «Антологія українського оповідання» (1960-ті рр., упор. Микита Шумило); «Тисячоліття. Поетичний переклад України-Русі» (1995, упорядник та автор передмови М. Москаленко), «Сценічне слово благовісту. Антологія української релігійно-християнської драми ХХ–ХХІ століття» (2018, упорядник, автор вступної статті та приміток Степан Хороб); тритомник 1980-х років «Веселка. Антологія української дитячої літератури» (упорядник та автор літературно-критичних нарисів Богдан Чайковський); «Розсипані перли. Поети “Молодої музи”» (1991, упорядкування, передмова та примітки Миколи Ільницького); «Поети Празької школи: Срібні сурми – Антологія» (2009, упорядкування, передмова та літературні силуети М. Ільницького), книги «Михайло Слабошпицький. 25 поетів української діаспори» (2006), «Українські літературні школи та групи 60-90-х рр. ХХ ст.: антологія. Авторський проект Василя Ґабора» (2009) і т. д.

Серед антологічних видань домашньої бібліотеки переважають ті, що пов'язані з українською літературою. Та є в ній і такі, що презентують і письменство зарубіжне. До них належать, зокрема, книги «Поезія лужицьких сербів : антологія» (1971), «Чеська поезія: антологія» (1964, за редакцією Григорія Кочура та Максима Рильського) і «Словацька поезія: антологія» (1964, за редакцією Г. Кочура, Л. Первомайського та М. Рильського). Маю також видану в Бухаресті двотомну антологію «Сміються, плачуть солов'ї...»: українська поезія в портретах-просвітліннях (упорядкування, загальна вступна стаття «В чистому сріблі-золоті великої української поезії» та окремі про кожного з поетів – Івана Ковача (2010, 2014 рр.)). До другого тому укладач включив і добірку моїх поезій.

Інші зарубіжні літератури представлені в серії «Перлини світової лірики» – в ній кілька десятків майстрів поетичного слова з Європи, Азії, Америки. А в іншому серійному виданні – «Пам'ятки естетичної думки» – фігурують відповідні праці та висловлювання ще стількох же мислителів і письменників світу, починаючи від «Поетики» Аристотеля.

У домашній бібліотеці – українськомовний двотомник Адама Міцкевича, тритомне видання драматичних творів Вільяма Шекспіра, однотомика його ж сонетів (1998) в англійському оригіналі та в українському перекладі Дмитра Павличка, що вийшов у Львові 1998 року, а ще тритомне видання Шандора Петефі «Собрание сочинений», що побачило світ 1963 року в Будапешті, у видавництві Корвіна і, по-моєму, є шедевром друкарської справи. Дороге воно мені й пам'яттю про незабутнього побратима, з яким товаришував майже пів століття (49 років): «Молодим поетам, котрі за одну зустріч завоювали нашу любов і симпатію своєю світлою поезією, – Мельничуку Б. І. і Добрянському А. М. в пам'ять про зустріч з молодими будівельниками – учнями МПТУ, м. Чернівці. 17/V. 63. Підпис».

По закінченні мого квартирування в побратима він віддав цей тритомник мені, мотивувавши свій хід тим, що моє прізвище зазначене в дедикації першим. Коли ж прозаїк Володимир Бабляк подарував нам свій роман «Жванчик» із написом: «Соловіям мого серця Анатолієві Добрянському та Богданові Мельничуку...», мені не залишалося нічого іншого, як віддати цю книгу своєму побратимові: його прізвище фігурувало в ній першим. Інші подарунки нам не доводилося ділити: вони адресувалися комусь одному з двох. А ще були книжкові взаємоподарунки (про них надруковано навіть окрему статтю «Мовою дедикації: взаємини А. Добрянського та Б. Мельничука в написах на подарованих один одному книгах» авторства Я. Мельничук і Л. Щербанюк, надруковану в «Науковому віснику Чернівецького університету» (2008 р.). Скажімо, на першому томі згадуваної попереду «Антології українського оповідання» побратим надписав такий акростих:

Безмежного щастя та буйної волі,
Огненної пісні та щасної долі,
Горіння у праці і творчої сили,
Далеких доріг тобі, братіку милий!
А стрінеш неправду, лукавство вороже –
Нехай тобі вірність моя допоможе
Облудні закови нещадно розбити,
Великої віри в людей не згубити
І пристрасно-ніжно страждати-любити,
хоч би так, як любив тебе Толька Добрянський.
19 лютого 1961 р.

Чи потрібно довго доводити, що дороги за різними параметрами книги стають завдяки таким душевним і талановитим, як наведений, надписам ще дорожчими для тих, кому вони подаровані?

Дорогі мені й книги, отримані в дарунок від учителів – і їхні авторські, й інші, сказати б, «чужі», нечернівецькі.

До останніх належить, зокрема, об'ємна книга великого формату (864 стор.) «Путівник по фондах відділу рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка», виданий під егідою Національної Академії наук України та Фондації Омеляна і Тетяни Антоновичів (Київ: ВЦ «Спадщина» 1999). На титулі цього фундаментального видання – два дарчі написи.

Перший: *«Дорогому вчителеві Олексі Стратоновичу Романцеві у світлий день 80-річчя з вдячністю і любов'ю.*

Ростислав Пилипчук. Київ-Чернівці, 2 квітня 2001 р.».

Вам, шановна Лідіє Михайлівно, добре відоме ім'я цього вченого, Вашого тернопільського земляка. Додам, що він родом із села Оришківці Копичинського району. Навчався на нашому філфаці в 1953–1958 роках, по закінченні якого працював у літературно-меморіальному музеї Юрія Федьковича в Чернівцях, викладав паралельно у вечірній школі. Відтак була в нього аспірантура та діяльність наукового співробітника Академічного Інституту, який нині носить ім'я Максима Рильського. Звідти Ростислава Ярославовича «засватали» в Київський театральний інститут І. К. Карпенка-Карого, де він пропрацював на посаді ректора майже 20 років. Вів інтенсивну наукову роботу, мав звання академіка Національної академії мистецтв України. Попри це, «київські висоти» не зіпсували вченого, він навідувався до Чернівців, контактував із товаришами студентських літ, віддавав належне своїм викладачам, що засвідчує і наведений вище автограф.

А другий напис на титулі академічного «Покажчика» виглядає так:

«Користуйтеся креативно, Богдане Івановичу, вже у цьому 2006-му і в багатьох наступних роках. Хай щастить Вам у всіх Ваших задумах.

4. 1. 2006. О. Романець».

То був початок нового і останнього в житті також мого улюбленого вчителя Олексі Стратоновича року, який благословляв мене на подальшу працю та підкріплював це благословення надзвичайно потрібною для його здійснення книгою. Так чинять лишень справжні вчителі! Тим-то й особливо дорогий той «Покажчик»!

Дорогі мені книги з автографами письменників і науковців. Їх у мене набереться не один десяток, а може, й кілька сотень.

А відкриває цей поважний ряд не будь-хто, а сам Максим Рильський дарчим написом на книзі «Вибраного», датованим листопадом 1955 року, коли в Києві відбувалася Всеукраїнська нарада молодих письменників, і я, другокурсник Чернівецького університету, був її делегатом. Хоч той напис був безхитрісним: *«такому-то на добру згадку.*

Максим Рильський», та гріє він мене донині: моє ім'я та прізвище вивела рука поета-академіка.

Через десять років це зробила рука іншого видатного українського поета, мого улюбленця Андрія Малишка на форзаці ліричної збірки «Дорога під яворами» (1964) після грандіозного літературного дійства (в ньому, як писала тоді обласна газета «Радянська Буковина», в редакції якої київський гість працював улітку передвоєнного 1940 року, – були присутні дві з половиною тисячі чернівчан), так ось рука того поета залишила такий напис: «*т. Богданові Мельничуку – А. Малишко. 65 р.*».

В інший приїзд до Чернівців іншого київського гостя – Олесь Гончара у товаристві киргизького літературного метра Чингіза Айтматова (це було 27 вересня 1971 року в Мармуровій залі Університету) я мав честь отримати автограф (ім'я та прізвище) великого українця на титулі його читаного-перечитаного роману «Собор». А під кінець червня 1983 року на титульній сторінці першої книги тодішнього Гончарового шеститомника без «Собору» (заборона продовжувалася) рукою автора було написано: «*Богдану Мельничуку на творче щастя. Олесь Гончар, 24.VI.83*».

Через двадцять років під цією ж датою я прочитав у 2-му томі «Щоденників» письменника такі рядки: «На Буковині. Виступав на відкритті “Червневих зір” [...] Виступали буковинські письменники. Чудові поезії Галини Тарасюк, Богдана Мельничука» (с. 565). Упорядкувала цей том, як і два інші – перший і третій, підготувала тексти та ілюстрований матеріал дружина Олесь Гончара Валентина Данилівна. Це надзвичайно цінне видання. Якби письменник, окрім нього, не залишив по собі більше нічого іншого, то й воно забезпечило б йому не останнє місце в історії українського літературного слова. А zostалися ще й десять томів художніх творів! Та ще яких!

Коли у 2008 році мені пощастило ознайомитися з книгою Валентини Гончар «“Я повен любові...” (Спомини про Олесь Гончара)», то пересвідчився, що її авторка наділена справжнім літературним хистом, тож одне із занять літературної студії імені Степана Будного присвятив її мемуарам.

Дорожу цією книгою, дорожу й написом на її титулі:

«Високошановному Богданові Івановичу Мельничуку з вдячністю за участь у пошануванні Олесь Гончара в дні його 90-ліття на Буковині, в краї, який всім серцем любив письменник.

З прихильністю й щирою повагою – Валентина Гончар.

3. 04. 08

м. Київ».

Книга В. Д. Гончар «Я повен любові...», а надто її листи, адресовані до Чернівців, стали мені в пригоді при готуванні дослідження «Олесь Гончар і Буковина», приуроченого до столітнього ювілею письменника, а коли воно побачило світ (2018), то на прохання Валентини Данилівни

я передав через її київських сусідів, що навідалися у справах до нашого міста, бажаних для неї десять примірників свого чернівецького видання. А заразом почув чимало прихильних слів про дружину знаменитого письменника, і згадалися при тім рядки одного з поетів:

Любити легко усе людство,
Сусіда полюбить зумій...

Полиці моєї домашньої бібліотеки прикрасили книги з автографами Михайла Стельмаха, Анатолія Дімарова, Романа Іваничука, Івана Гнатюка, Ліни Костенко, Миколи Вінграновського, Івана Драча, Бориса Олійника, Наталі Кашук та багатьох інших авторів, навіть від онука Марка Вовчка Бориса Лобача-Жученка – на його книзі споминів про видатну бабусю, виданій 1978 року в Києві й надісланій до Чернівців з автографом вдячності за його зустріч у стінах «найказковішого університету».

Наведу ще кілька дедикацій у повнішому викладі. Ось одна з тих, що значиться на титулі прозової книги «Божа кара» (2009): *«Богдану Івановичу з великою вдячністю, що захистили мене від отієї цеглини (цілої! цілої!), що її в мене пожбурих Бондар-Терещенко! А. Дімаров. 15/XI. 09 р.»*

Р. С. Цілуйте Наталю. І бережить, бо відіб'ють. А. Д.

Нагадаю, що це писала рука лавреата Національної премії України імені Тараса Шевченка з Києва. А ось інша рука – на книзі Івана Гнатюка з Борислава «Стежки-дороги» (1998): *«Шановному п. Богданові Мельничуку – на щастя, на творчу наснагу, на любов до рідної України та її невмирущого Слова, – сердечно Іван Гнатюк. 29 березня 2000 р.»*. Додам, що це книга споминів уродженця Тернопільщини, довголітнього в'язня радянських концтаборів була удостоєна Шевченківської премії, а я разом із дрогобицьким літературознавцем Михайлом Шалатою відвідав його під час свого стажування у Львівському університеті.

Наведу дещо з автографів на книгах Дмитра Павличка – їх у мене з півтора десятка.

А найперший з них зроблено на «перекладній» збірці поета «Стихи» в Чернівцях, куди її автор навідався для участі в Дні поезії, які тоді входили в літературний побут Буковини. Ось він, той Павличків напис: *«Богданові Мельничуку з любов'ю до його музи – Д. Павличко. 16. XII. 56»*.

На поетичній збірці «Бистрина» (1959), куди ввійшли й рештки книжки «Правда кличе!» (1958), розкритикованої за «крамольні» вірші, тодішній львів'янин вимережив під своїм портретом: *«Богданові Мельничуку, доброму хлопцеві з римованою, співоchoю душею, на щастя – Д. Павличко. 12. XI. 61»*.

Це було в Чернівцях. А іншу книжку потужного українського поета під назвою «Задивлений в будущину. Поезії про Івана Франка» (Дрогобич, 2005) я привіз до нашого міста з дедикацією: *«Дорогому Богданові*

Мельничуку, славному і пильному діячеві української культури, з поклонами до Франкового генія – Д. Павличко. 28. V. 2005. Нагуєвичі».

Наведу кілька дарчих написів, зроблених на книгах, автори яких пов'язані найтіснішим чином із нашим університетом.

Серед таких – Михайло Ониськів, уродженець Тернопілля, котрий навчався на філологічному факультеті у 1960-х роках, автор та укладач низки поетичних і прозових книг, у тім числі й унікального азбуковника-тритомника. А унікального тим, що в його книгах зібрано, без перебільшення, море надзвичайно цікавої та різноманітної в жанровому відношенні інформації громадсько-політичного та літературно-мистецького характеру з історії та нинішнього буття насамперед Тернопілля, а частково – й Буковини та всієї України. До того ж це видання великоформатне й щедро ілюстроване фотографіями і малюнками. На титулі його першого тому «АБВ (Автографи. Бібліографія. Вибране», що обіймає 732 сторінки великого формату, написано: *«Моїй дорогій Людині – чернівецькому Богданові Івановичу Мельничуку – з любов'ю давньою і сьогочасною та із вдячністю за підтримку постійну і велику. Михайло Ониськів. На Михайла. 21. XI. 2012. Здоров'я та поліття. Підпис».*

А на титулі заключного, третього тому «Житіє в абетці. И – Я» читаємо: *«Дорогому Богданові Івановичу та Ярославі Богданівні Мельничукам – на щастя-добро. Дякую за все! Здоров'я! М. Ониськів. Тернопіль, 12.10.20».* Привіт від Богдана Мельничука. Передаю газету.

Богдан Іванович Мельничук – це мій тернопільський «двійник», член НСТУ, писав не раз про мої видання.

Маю у своїй домашній бібліотеці й дуже солідне видання (720 сторінок великого формату) «Усі ми будемо в архіві... (Книга пам'яті про Богдана-Романа Хаварівського (1948–2016)» (2018), укладачами якої стали його рідні – син Устим Хаварівський та дружина Майя Хаварівська, яка, як і чоловік, також навчалася на філологічному факультеті Чернівецького університету, що знайшло відображення в книзі, а ще більшою мірою там висвітлено післяуніверситетську діяльність подружжя на педагогічній ниві – в школі, а його, крім того, на постах завідувача обласним відділом освіти та директора Тернопільського обласного архіву, що й відбилося в назві презентабельного видання.

Є в моїй книгозбірні й дві книги однокурсниці Хаварівських – Ніни Василівни Царук (по чоловіку Гуйванюк). Одна – поетична, яку довелося мені редагувати і благословити передмовою, а друга – наукова, але особлива: «З голосу мами : Фольклорний світ села Волиці» (Чернівці, 2013). Особливість її в тому, що записано пісні від рідної матері записувачки Ольги Василівни Царук (Опанасюк) у рідному селі обох, що розташувалося в Славутському районі Хмельницької області. На зворотній стороні обкладинки укладачка книги написала: *«Моєму дорогому Вчителю, який навчив мене прислухатися до голосу душі рідного краю і*

рідних людей, з великою повагою і вдячністю за науку. Ніна Гуйванюк. 25.05.2005».

На завершення, Лідіє Михайлівно, наведу дарчий напис на книзі малої прози «Про вас», що побачила світ нинішнього 2022 року в селі Брустури на Косівщині: «Для найкращого в світі наукового керівника від краянки, покутянки і артистки, підпис і дата – 29.08.22». Так привітала мене напередодні нового, 2022–2023 навчального року моя колишня студентка й аспірантка, староста керованої мною університетської студії імені Степана Будного, а нині кандидатка філологічних наук, членкиня Національної спілки письменників України, відома далеко за межами України Іванна Стеф'юк. Більше б таких привітань від наших вихованців!

– Так, це дуже важливо отримувати такі зізнання й мати таких добрих учнів, як Іванна. У цьому зв'язку скажу, що наша викладацька праця, Богдане Івановичу, передбачає й виконання особливої місії – прилучати до читання інших. Що б Ви порадили молодим людям стосовно того, як упорядковувати, збагачувати свою лектуру? Чи неодмінно треба вести читацькі щоденники? Ви ж, як згадували перед тим, свого часу вели їх. Зрештою, як робити так, щоб вона, лектура, розвивала таланти, здібності людини, гуманізувала її?

– Ви маєте, безперечно, рацію, коли кажете про особливу для викладачів місію. І приклад Іванни – частина відповіді на Ваше запитання: як зробити так, щоб лектура розвивала таланти, здібності людини. Читати! І ще раз читати! І вести читацькі щоденники. Щодо мене, то я справді вів такі записи в молодості й тепер продовжую вести. Навіть коли маю власну книгу, роблю з неї потрібні виписки, аби міцніше запам'ятати важливу думку й передати студентам. Бодай один вислів – думка художника Григорія Честахівського з документальної драми Івана Драча «Гора»: «Боже мій! Який наш народ добрий та благонравний. Кацапи кажуться лютою звірюкою проти нашого люду»...

– Нині це особливо очевидно... Богдане Івановичу, і ще у зв'язку з нашою викладацькою працею та й не тільки нею. Дмитро Чижевський свого часу стверджував: «Навколо творів класиків нагромадилися гори забобонів. Щоб звільнитися від них, треба читати твори як щось цілком нове». Але як бути з критичною літературою про той чи інший твір, із біографією письменника, в якій теж витокі написаного?.. Чи все ж намагатись спочатку відкривати світ книжки самому, не спираючись на авторитети?

– Я солідарний із цією думкою. Треба прислухатись до авторитетів, але не зайве відкривати істину самому.

– Ці Ваші мудрі слова, Богдане Івановичу, претендують, щоб стати афоризмом. Як на мене, Ви самі є особливим типом читача в тому сенсі, що пишете книжки – художні й наукові. Чи не страждає Ваше авторське самолюбство, коли пізнаєте добрі книжки інших? Яку з Ваших власних книжок вважаєте головною? Запитую про це з огляду на вислів Габріеля Гарсія Маркеса «Кожен письменник пише тільки одну книгу, хоч вона й виходить у багатьох томах і під різними назвами»...

– Коли пізнаю добрі, за Вашою атестацією, книжки інших, то моє авторське самолюбство, як правило, не озивається. Чому б не втішитися майстерною орудою словом свого колеги, особливо тоді, коли цей колега працює для рідної з тобою літератури? Частіше можу покепкувати з невдало написаного, а це почуття шукає втілення в пародії, епіграмі чи якомусь іншому сатирично-гумористичному жанрі. Щодо висловлювання Габріеля Гарсія Маркеса, то воно вельми слушне, його міг би повторити кожен талановитий письменник. І кожен з них, по-моєму, відповів би, що головна його книга попереду. Не буду в цьому винятком. Попри солідний вік, головної своєї книги чи книг – поетичної та наукової – я ще не видав, але напрацювання маю, і немалі.

– Спасибі Вам за них, Богдане Івановичу. А тепер питаю Вас, може, про дещо несподіване з огляду на огром прочитаного. Чи опановували Ви якісь особливі техніки читання, швидкочитання? І цікаво, що відбувається у Вашій уяві, коли Ви читаєте? Образи, які постають у Вашій уяві, фотореалістичні, емоційні чи ще якісь інші?

– Запитуєте, Лідіє Михайлівно, про швидкочитання, про інші, якісь особливі техніки читання? Хочете, вірте, хочете – не вірте, а я не відаю, що воно таке. Тобто – здогадуюсь, але не вдаюся до цього, не використовую у своїй читацькій практиці. Ви ж самі зізнавалися попереду, що Вам завше подобалося працювати з позиченими у мене книжками, що мої помітки на їхніх берегах навіть слугували Вам за «дуже добрий орієнтир». А щоби зробити ті помітки, то потрібна якась крихта часу, а з таких крихт, якщо книжка грубіша, об'ємна за обсягом, складаються не хвилини, а й години, які не працюють на швидкочитання.

А з «майстрами» швидкочитання я стикався ще в отроцтві у нашому Олешкові. Цим славився в нас один старший від мене хлопець Михайло Б., котрий буквально ковтав грубезні романи так інтенсивно, що для нього не зоставалося жодної непрочитаної в сільській бібліотеці книги. Коли інші хлопці запитували, як йому це вдається, він зізнався, що при читанні опускає описи природи, діалоги, різного роду вставні оповіді, звертаючи всю увагу на розгортання основного сюжету. «Та ця наука не

підходить нам», як писав в одному з віршів Дмитро Павличко... Я ж належу до тих українців, котрі, за словами одного московського енциклопедичного видання ще царських часів, характеризувалися таким чином: «хахол медлителен в движениях». Тож і читаю книги не похапцем, а так, аби і насолодитися читанням, і закріпити в тих різного роду «блуди»: всілякі помилки й суперечності, без яких, на жаль, не обходиться більшість друкованих видань. Навіть у підручниках, за якими навчаються наші студенти, таке подибується. Ось один з «блудів», який «вкрався» (так часом друкують у «списках помічених помилок») до «Історії української літератури XI–XVIII ст.» (2009): «Образ Сковороди створено [...] в повісті В. Чередниченка “Молодість Григорія Сковороди”» (с. 408). Але ж «В.» – то не Василь чи Володимир, а ... Варвара!.. Або інший приклад – не з підручника, а з історико-біографічної повісті «Донос» (2019) з постаттю зрадника Олексія Петрова, котрий видав царській владі Кирило-Мефодіївське братство: там один з розділів має таку назву: «31 квітня 1817 року». Але ж у місяці квітні лишень 30 днів!

Щодо образів, які постають у моїй уяві, і що відбувається в ній при читанні, то це також вельми цікаве запитання, яке стосується, так би мовити, психології читання – це з одного боку, а з другого – і впливу прочитаного на подальші твої почування і стани. Звичайно, далеко не все цього плану закарбовується в пам'яті, хоча процес читання викликає певні емоції та асоціації, одні з яких тримаються в ній недовго, а інші живуть упродовж багатьох років і навіть десятиліть. До таких, уже згадуваних попередю, належать враження від читання «Овода» Етель Ліліан Войнич чи «Під ігом» Івана Вазова. Незабутніми залишилися враження від повісті нашого Михайла Коцюбинського «Fata morgana», прочитаної в дитинстві. І коли я прокидав сніг від хати до воріт (а зими тоді були рясносніжні), то сам собою згадувався початок другої частини прозового шедевру неперевершеного класика: «Сніги впали великі, й Андрій радо прокидає стежку від хати до воріт». Дотепер згадується і прочитане ще в оleshківському отроцтві Малишкове:

Зима завітала, снігів намело,
В облогу взяли сніговії,
Холодна сніжина летить на чоло,
Дівчатам заіскрює вії.

– Як гарно... Богдане Івановичу, і таке. Ольга Кобилянська, у 1929-му відповідаючи на запитання журналу «Світ» стосовно книжок, які вона взяла б із собою читати, якби на тривалий час опинилась у в'язниці, назвала «Фауста» Гете, «Кобзар» Шевченка і Євангеліє. А як би Ви відповіли на це саме запитання?

– Мені віддавна запам'яталася ця публікація львівського журналу «Світ» за 1929 рік із запитаннями до кількох тодішніх українських письменників, які творили в різних регіонах нашої землі (в тім числі й до буковинки Ольги Кобилянської) та з відповідями на них. Свого часу я навіть зробив передрук тієї давньої публікації із власним коментарем до неї в газеті «Буковина» та в івано-франківському журналі «Перевал», де відзначав відповіді нашої краянки як найзмістовніші в усій добірці. Вони й нині не перестають виказувати широчінь і багатогранність освіченості О. Кобилянської (попри те, що вона закінчила лишень початкову школу), а ще свідчать про джерела її філософської глибини, релігійності, патріотичної налаштованості й естетичної витонченості смаків.

Прагну хоч якось брати ті відповіді за взірць. У книжці «Драматична поема як жанр» залучаю до розмови «Фауста» Гете і драматичні відштовхування від нього. У посібнику «Українська поетична шевченкіана» багато сторінок пов'язано з особою і творчістю автора «Кобзаря». Ще більше їх має бути в монографії «Літературно-художня шевченкіана світу», над якою, хоч і повільно, завершується робота. А без Євангелія не обходиться жодне з названих досліджень.

– Хто є сьогодні для Вас, Богдане Івановичу, художнім / літературним авторитетом? Що читає нині мій Учитель? Хто / що на найближчих наступних позиціях у Вашому віртуальному читацькому формулярі?

– Літературно-критичним авторитетом для мене залишається Іван Дзюба, котрий відійшов у засвіти в трагічному для України місяці лютому 2022 року, залишивши по собі понад тисячу статей у журналах і газетах, передмов та ін., понад 30 книг, у тому числі тритомник «З криниці літ» (а це разом майже три тисячі сторінок тексту), однотомну монографію «Тарас Шевченко», що вийшла двома виданнями, а відтак, у 2014 році, стала, відповідно доповнена й доопрацьована, четвертим томом дванадцятитомної «Історії української літератури» (а це 783 сторінки тексту), а ще залишивши однотомник (928 сторінок) «Спогади і роздуми на фінішній прямій», що побачив світ з передмовою Миколи Жулинського. Як надзвичайна вартість зберігається на полицях моєї домашньої книгозбірні том вибраних праць видатного діяча українського відродження другої половини ХХ століття – перших десятиліть ХХІ століття під назвою «Спрага» з автографом, отриманим від нього в Мармуровій залі нашого університету: «*Вш. п. Богданові Мельничуку з почуттям давньої приязні. І. Дзюба. 28. XI. 01*».

А мій поетичний і мемуарний авторитет – Дмитро Павличко, який подарував Україні й світові десятитомник оригінальних і перекладних (більш як півсотні літератур) поезій і поем, а ще шеститомник «Спогади». На титулі першого тому цього видання письменник світової слави,

яку засвідчує і недавно виданий до його 90-ліття томище «Про Дмитра Павличка» (1040 сторінок) дуже дорогий для мене напис: «Мельничуку Богданові, моєму приятелеві, з поклонами серця – Д. Павличко. 27. XI. 2016. Київ».

Так ось ці потужні «Спогади» читаю нині й перечитую і перечитуватиму завтра, бо в них найголовніше для людини з берегів Дніпра і Карпатських верховин: «Моє життя і творчість обертаються навколо центру, яким є Україна. Так було змалку і так є дотепер».

Я щасливий, що в моє життя увійшла книга, що можу висловити любов до неї та вдячність їй і в поетичному слові, яким відкривається моя цьогорічна книжка «Не продається отча хата»:

Мій вірний столе, мій престоле
Поміж громаддя мудрих книг.
Не відречуся я ніколи
Від тебе, столе, і від них.

Потами сімома умитий,
моє ти поле і мій сад,
І помічник, не ликом шитий,
І рятівник від ста досад.

Ти моє «нині», як і «вчора»,
Ти – моє «завтра», як на те.
Ти – найнадійніша опора
В житті, де нице і святе.

Мій вірний столе, мій престоле
Поміж громаддя мудрих книг.
Не відречуся я ніколи
Від тебе, столе, і від них.

Не відречуся! А Вам, Лідіє Михайлівно, превелика дяка за те, що дали можливість висловити це переконання й невіршованою мовою.

– Богдане Івановичу, спасибі Вам за ці згадки-роздуми, за такий Ваш унікальний потужний досвід. Спасибі за Вашу науку. Впевнена, що вслід за мною ці слова могли би повторити багато-багато Ваших учнів.